

AMERIKKAAN MUUTTAJAT JA SIIRTOLAISET

Siirtolaisuus ?

- Tietosanakirja: "Henkilön vapaaehtoinen muuttaminen pysyväisesti toiseen maahan paremman toimeentulon toivossa. - 1880 luvun puolivälistä lähtien Euroopasta siirtyi runsaasti maatalousväestöä USA:han, mutta 1. maailmansodan jälkeen alettiin rajoittaa maahanmuuttoa ja s. suuntautui suuremmissa määrin Kanadaan, Etelä-Amerikkaan ja Austraaliaan sekä myöhemmin (Euroopassa) Sveitsiin, Saksaan ja Ruotsiin."

Paljonko Suomesta on väkeä muuttanut:

Australia	20.000 - 1900 alkaen	Matti Kurikka
Kanada	80.000 - 1919 alk.	
USA	340.000 - 1600 alk.	Delaware jne.
Paraguay	3.000 - 1920 alk.	
Etelä-Afrikka	1.000 -	
Ruija	7.000 - 1860 alk.	
Ruotsi	490.000 - 1600 alk.	
Neuvosto-Karjalan kommuunit	8.000 - 1920 alk.	(Amerikasta ja Kanadasta)

Idealistien yhteisöt:

Chillagoa - Vancouver, Finlandese Colonia Argentiinaan, Colonia PONNISTUS Kuubaan 1906, (Penedon lisäksi) VILJAVAKKA Dominikaaniseen Tasavaltaan, Georgian osuusfarmi 1921, Kalifornian osuusfarmi 1912, Jad Hashmonan kibbutsi 1971, Paradiso Riviera 1929 ja Amurinmaan yhtiö 1868 ovat sosialistisia, uskonnollisia, vegetaristisia tai nationalistisia.

Hyvin monet pienistä kolonioista olivat korostetun idealistisia. Tietävästi niitä on ollut noin 20 alkaen jo 1700-luvulta. Ensimmäisenä perustettiin "Uusi Jerusalem" - ei enempää eikä vähempää kuin Keski-Afrikkaan Sierra Leoneen samoihin aikoihin kuin Ranskassa vallankumous muutti Ranskaa ja maailman asenteita. Tämä August Nordenskiöldin 1792 perustama hanke oli elänyt vain vuoden - oli pienin ja myös lyhytikäisin. Kolonoiden alkuunpanijoina esiintyi aina joku voimakastahtoinen, aatteellinen häihattelijä. Mitä idealistisempi on vetäjä ollut, sitä lyhyempi on ollut ikä kolonialla. Paitsi Malkosaaren Sointula, jota oli myös Matti Kurikka perustamassa, on koossa vieläkin. 25 km pitkä ja 4 km leveä metsäinen vihanta saari sijaitsee Tyynen meren rannalla Vancouverin länsipuolella. Onneksi tämä hanke sai niin lujakouraisia työmiehiä ja naisia rakentajikseen, että se kesti sosialistisen aatteellisuudenkin paineet - ristipaineet.

Näihin pieniin kolonoihin alkavat yhteydet jo olla poikki. Kootessaan 1980-luvun alussa KOHTI PAREMPAA MAAILMAA-teostaan Teuvo Peltoniemi sanoo: "Huomasin usein käyntini osuneen viimeiseen hetkeen. Useimmissa siirtoloissa oli jällellä enää muutamia alkuperäisistä perustajista. Heidän mukanaan tiedot olisivat siirtyneet suureen utopiaan. Teosta painoon saatettaessa monet heistä sinne jo siirtäivätkin."

Sanasta 'utopia'

Tietosanakirja sanoo sen olevan kreikkaa ja merkitsevän - haaveellinen maail-

manparannus-suunitelma; yltiöpäinen toive, unelma. Sana on peräisin Mooren teoksesta "Utopia" - 1516 jossa hän kuvaa ihannevaltiota, - utopisti, utopioiden kannattaja tai esittäjä, haaveellinen maailmanparantaja. Utopistinen u:lle ominainen, mahdoton toteuttaa."

Oikeastaan ei ole ihme, että useimmat utopia yhteisöistä tukeutuivat mahdotto-muuteensa. Jos monet niistä kaatoi myös alkuvuosien kato tai väärät viljelys-menetelmät - kasvatettiin vääriä tuotteita väärissä paikoissa jne. Utopiaan liittyy lisäksi eräs piirre: Se velvoittaa tekemään enemmän kuin antaa. Palaan myöhemmin samaan ongelmaan ja kibbutsiin. Jos olisi myöhemmin mahdollista, palaisin laajemmassa yhteydessä eräiseen tamperelaiseen hankkeeseen - se ei niinkään liittynyt kaupunkiimme kuin siihen, että sen höykällä eräs keskeinen kaupunginosa sai nimen AMURI = Amurinmaan retki 1860-luvulla. Se olisi jo sinänsä yhden illan teema ...kuten mikä tahansa näistä 'utopistisiksi' sanotuista hankkeista.

Miksi laajin siirtolaisuus USA:han

Tampereen ja Hämeen historian tutkija professori Väinö Voionmaa sanoi aina, että jokaisella kansanliikkeen alkulähdöllä syyt ovat historiassa, ympäröstössä ja yhteiskunnan sisäisissä tapahtumissa. - Tokko erehdyn jos väittäisin Amerikan - USA:n siirtolaisuuden syiden nojaavan myös niihin.

Noin sata vuotta aikaisemmin Euroopassa tapahtui maailmanhistoriallinen mullistus - Ranskan suuri vallankumous 1789. Siinä eräs yhteiskunnan osa lähti kaduille kumoamaan vanhaa, kaiken kattavaa valtaa. Aatelisto ja kuninkaalliset isännöivät kaikkea. Kaupunkeihin oli kolmen vuosisadan aikana kasvanut uusi väestötasanne - kauppiat, virkamiehet, talonmistajat - porvaristo (sana ei suinkaan tarkoita nyky kokoomuslaista ja Matti Koposta) - vaan alkujaan huomattava tämä:

kaupan tai käsityöammatin harjoittajaa, myöhemmin se tarkoitti kaupunkilaista yleensä
bourgeois - burzuaa - porvarillinen kaupunkilainen

Ja tämä väestö nousi kapinaan kuninkaal-lisia ja vallassa olevaa aatelistoa vastaan - hienous tapahtui kaupunkilaisten

maksamien verojen kustannuksella. - Tuli siis vallankumous, kuninkaalliset hirtettiin, aatelistoa tapettiin tarpeeksi ja vanhat arvot muuttuivat - sidonnainen, staattinen silloinen yhteiskunta alkoi liikkua, väki lähti tai sen liikuminen kävi sallituksi.

Koko maailma alkoi teollistua, tuli koneet ja kojeet ja vielä: USA:n siirtokunnat saivat liikkumisvapautensa - itäosa asutettiin 1783 mennessä, keski-länsi 1803 ja länsi 1853, maa alkoi nousun ja kasvun. Oli tilaa maanviljelijöille - farmareille, kaupungeille ja teollisuuden synnylle. Tuli rauta ja kaivokset.

Amerikan siirtoasuttamiseen tarvittiin vielä yksi uusi asia. Merenkulku uudistui. Purjelaivat hävisivät höyrykoneille - rautaa alettiin tuottaa - kaivoksiin tarvittiin väkeä ja USA tarvitsi sitä erästä syystä loputtomasti.

Viittaan taasen Voionmaahan: "Puuvil-latuottajamaa Ameriikka oli ratkaissut siihen saakka työvoimakysymyksensä mustalla orjaväellä. Mutta siellä sisällissota lopetti etelävaltioiden suosiman työvoimapolitiikan ja Euroopan liika-väestö lähti liikkeelle."

Ensimmäinen siirtolaisten "tuottaja" taisi olla Irlanti - siellä oli uskonnon vuoksi suuret perheet, maanomistus harvojen käsissä ja mikä tärkeintä Irlanti oli merenkulkijakansaa. Italia oli toinen muuttomaa josta lähdettiin. Vuosisadan puolivälissä, oikeammin 1860-luvulla alkoi suurmuutto USA:han. Meillä oltiin myöhemmässä kuin muualla.

Olen aikaisemmissa esityksissäni viittannut nälkävuosiin 1866-1867 jolloin 300.000 ihmistä lähti syötävän hakuun ja kun samaan aikaan poistettiin työntekijöiden liikkumisrajoituksia edellytykset muutolle alkoivat meillä voimistua 1880 alkaen.

"Ameriikan kuume",

Mistä lähtijät olivat?

Suomella on aina ollut puolellaan eräs onni. Muutokset tulevat aina jälkijunassa. Tosin eräänä 'viivyttyjänä' oli rauhan tultua 1944 pula, puute ja sota-korvaus. Autoistuminen oli meillä 25 vuotta muuta Eurooppaa jäljessä. Kotitaloudet koneistuivat 15 vuotta myöhässä. TV-kausi piti kiireempää - radioluvat ylsivät 300.000 (myös sota-aikojenkin

vuoksi) 20 vuodessa, mutta Tv-luvat 200.000 viisivuotisivauhilla. Nyt ollaan meilläkin jo amerikkalaisessa unelmassa - on livingruumaa, kaararuumaa ja kaksi autoa, uima-allasta, televisio joka kerroksessa ja radio joka taskussa.

Siirtolaisuus alkoi meillä kolme vuosikymmentä myöhemmin kuin muualla. Noin 1880-luvulla muuttoliike alkoi ollen suurimmillaan vuosisadan vaihteessa ja siitä 15 vuotta eteenpäin.

Vilkkein lähtötiheys oli meillä ruotsalais-seuduilla. Sieltä enemmistö oli menossa mm. Australiaan, mutta eritoten myös USA:han. Riikinruotsissakin lähtö oli vilkasta. Heille se olikin helpompaa koska kaivoksissa ja metsätöissä oli palkkatuloa jolla pääsi 'tiketin' ostoon. Se näkyy mm. heidän kirjallisuudessaan, Moberg ja Viksten kärkiniminä. Vasta pari vuotta sitten on Antti Tuuri tuonut meidän siirtolaiset, amerikkaanmuuttajat, kirjoihin.

Miksi meidän ruotsalais-seutumme olivat aloittajina?

1500-luvulla Kustaa Vaasa toi ruotsalaiset 'itäpohjaan', merenkurkun ranta- maille ja hakkutti heillä metsät hiilipuiksi. Taalainmaan kaivokset tarvitsivat loputtomasti sysiä. Lapsia oli tiloilla paljon, metsät eivät enää riittäneet - liikaväelle oli löydettävä sija. Sieltä lähdettiin Amerikkaan.

Toinen lähtökeskus oli meidän Etelä-Pohjanmaallamme. Sielläkin poltettiin metsät ensin hiili-sysipuiksi. Kustaa Vaasa halusi säästää emämaan metsiä. Kun 1700-luvulla laivanrakennus eli valtakauttaan ja vielä 1800-luvun lopulle saakka tarvittiin tervaa; isot puut lai-voiksi ja loput sahapuiksi.

Ja taasen Voionmaahan Viitaten - koko elinkeino nojautui maanviljelykseen - peltoja oli, metsiä ei - kersatkin piti pieksää turpeilla! Perheet olivat suuria, yksi perijä sai tilan, loppujen piti lähteä. Ja lähtökohteeksi tuli Pohjois-Amerikka. Lähtijöitä riitti.

Etelä-Pohjanmaan kaupungit olivat kaikki ruotsinkielisiä. Sinne pohjalaiset eivät halunneet mennä. Sensijaan Keski-Suomesta ne, jotka eivät päässeet USA:han hakeutuivat Kokkolan, Pietarsaaren ja Vaasan tehtaisiin.

Mutta oli lähtijöitä Amerikkaankin. Esimerkiksi Karstulasta lähti vuosien 1880 - 1915 välillä yli 200. Siellä oli kyllä metsiä, mutta ei peltoja. Uskonnon

varjo kattoi mökit ja lapsia sikisi. Ja aina oli lähtö edessä.

Meillä ei ole lähtötasanteita sosio- loogisesti tutkittu. Ja se puute tässäkin esityksessä monien muiden vajeiden lisäksi on.

Erään suvun siirtolaiset

Meillä alkoi siirtolaisuus niin varhain että suomenkieli ei ehtinyt mukaan. Oskari Tokoi kertoi rautatien rakentamisesta Pohjanmaalle 1890-luvulla, että matkustaja-sanaa kielessämme ei ollut, mutta pasassieraajia kylläkin. Samoin oli matkalippu - Se oli tiketti. Samoin eri yhtiöt, passasieraajia kuskasivat ja vaativat reissusta aina tiketin ja tikettirahan - eivät olleet yhtiöitä, vaan eri **Linjoja** = lines - lains. Enoni kertoi Massaqhuetista kiertävää kaskua. Karstunen oli kotipolven miestä vastassa Njuujookissa tämän päästyä Ellis Island-tutkimuksesta (kaikilla oli tarkka lää- kärintarkastus) jakun tuttava tavattiin, jo pitkään valloissa oleillut kysyi:

- Mitä lainssia sinä tulit?
-Mitteä palijon se tuo on?
- Mitä linjoa myöten se sinä tulit?
- Niin tuollako laivalla? ...Ei kuule siellä Atlantilla linjakeppejä näky- nynnä. Myö tultiin voan suoroan, ves- varassa. Ihan summassa.
Siitä tuli sananparsii "**summassa vaan kuin Karttuset Amerikkaan**" !

Että karstusten maine amerikkaanmeni- jöinä todistuisi saanen tehdä lyhyen esittelyn.

Enoni Kalle Henrikinpoika RASI

* 12.05.1886, muutti keväällä 1903 USA:han, asettui Fitchburgiin tehden siellä metallitöitä. Kävi Suomessa 1938. Perhe, 2 lasta. Pojanpoika elää Floridassa ja hän on pyytänyt suku- tutkimuksen tuloksia.

Tätini tytär - serkkuni Jenny Maria Friman, *03.05.1895 - Martikkala - Martin. Palasi Suomeen 1933, asettui Lahteen, palasi takaisin USA:han ke- sällä 1940, työskenteli miljonääri- perheessä jossa mies toimi puutarhu- ri-autonkuljettajana. Palasi miehensä kanssa Suomeen 1957. K. 1958 Lahdessa Mies palasi USA:han 1958 järjestämään asioita. Kuoli siellä.

Serkkuni (Jennyn veli) Onni Oskar Frimann, * 1907 Karstulassa, Kanadaan 1907, siirtyi Venäjälle 1931. Vangittiin vastavallankumouksellisesta toiminnasta, tukinajossa hevonen hukkui jäihin, josta 6 v:n tuomio. Palasi Suomeen 1937, perusti sodan jälkeen asutustilan. Perhe, 12 lasta. Kuoli Karstulassa 1978.

Isän suku - isäni serkut

Kaksi valokuvaa kertoi, että Osk. Vihtori Haapanen, * 11.01.1873 Karstula, on käynyt valokuvassa v. 1905. "DAVIS" - 129 St. Clairs Str, Painesville, O", sanottiin kuvan ottajasta. Karstulan ystävällinen kh-virasto kertoi, että Oskarin velikin on matkannut länteen: Juho Vihtori HAAPANEN * 11.02.1871, ja että Juho V on muuttanut USA:han 1900.

Muuta tietoa heistä ei ollut. Hammaslääkäri Nikus antoi osoitteen Suomi Collegen - Hancock, Michigan osoitteen ja tri Marcha Pentin nimen, että sieltä sopii kysyä. 10.1. kirjoitin ja kysyin Oskaria ja Juhoa. Tri Pentti ei tiennyt veljeksistä mitään, mutta heitti pallon ja kertoi: "Muuten isoisäni Werner Kumpunen oli samanikäinen kuin Haapasen veljekset mutta hän lähti Massachusettiin. Valitettavasti en ole Karstulassa käynyt. Ehkä joskus elämässäni ehdin!"

Sukututkijan 'tärppi'

Minun isoisäni äidinpuolelta on Jalmari Kumpunen, * Karstula, Vanhaaholla 1870.

Arvatkaapas, mitä tuntui - Wernerin ja Jalmari voivat hyvin olla ainakin serkukset. Haku tietenkin päälle ja katsotaan.

Emmatäti - ja Ameriikan aalto

Äidin veljen lapset - lähinnä tyttäret olivat muuttajia. Emmatäti * 16.01.1877 'Massan' valtioon 1895. Hän on juuri se täti, joka läksi alushousuitta matkaan kesken pyykinpesun.

Hän toimitti sinne seitsemän sirsartaan, minun enoni Kallen ja serkkuni Jennyn. Ei sitten ole ihme, jos

Rasin sukua oli koolla 1960 70 henkeä Floridassa.

Hyvät kuulijat

Minun tarkoitukseni oli laatia suuri, laajoja kaaria avaava esitys Amerikan ja siirtolaisuudesta yleensä. Joitakin viitteitä siitä ehkä tuonne alkuun keriyti. Mutta asia on niin mittava, että jokainen yksityiskohta olisi suorastaan esitelmäsarjan aihe. Alkaen utopistien yrityksistä kaikkien lähtijöiden sosiaalitaustojen selvitykseen saakka.

Kun numerot ja vuosiluvut ovat vain numeroita, niihin ei sisälly henkeä eikä elämää. Ehkä tämä lyhyt selostus joidenkin henkilöiden vaiheista tuo väriä kuvaan vuosiluetteloon. Vaiheet ovat selvinneet vähitellen:

Eno Kalle
Serkku-Jenny,
Serkku Onni
Matti Möttönen
Emma-tädin pyykinpesu ja lähtö
Hilma-täti
ja 12 v. nuorempi sisar
miehet kaivoksiin,
naiset puuvillatehtaisiin
tai herrasväen piioiksi -
kaikilta se on kysynyt työtä,
ahkeruutta, nuukuutta!

Sukututkijan ilo - löytämisen ilo. Sukututkijoille on yhteistä se, että kukaan ei ole täysin viisas. Karstulan ystävällinen kanslisti sanoi, "että kun tänne ei ennea muut kirjoita kun suvututkijat. Hullujako ne ovat?" Minä vastasin että hulluja. Ja toivoin, että jatkukoon.